

РОЛЬ ІНСТИТУТУ ДОВІРИ У СТАБІЛІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Останніми роками інститут довіри набуває все більшого значення в оцінці факторів, що впливають на економічну динаміку. Особливо це важливо в силу того, що домінуюча неокласична економічна теорія розглядає економічні процеси в «ідеальних» умовах, де соціальні й культурні фактори розглядаються як екзогенні. Інституційна теорія бере до уваги ці фактори, і чисельні розробки підтверджують припущення ключової ролі інститутів у досягненні економічних результатів. Так, одне з досліджень Світового банку засвідчило, що якість інститутів, що склалися у певній країні, впливає на економічний розвиток у два рази сильніше, ніж поточна політика уряду [1, с. 93].

Довіра складно піддається кількісному оцінюванню, проте спроможна чинити прямий вплив на рішення економічних суб'єктів. Вона є об'єктом дослідження кількох наук – економічної теорії, соціології, психології. Відомий польський вчений П. Штомпка зазначав, що проблема довіри з'являється у випадку невизначеності та неконтрольованості майбутнього. Отже, довіра є необхідною тоді, коли немає впевненості у повному контролі над майбутніми подіями, які є наслідком людських дій. У свою чергу, довіряти – означає діяти так, наче ризик відсутній [2, с. 10–11]. Довіра базується на знанні об'єкта і здатності передбачати, прогнозувати чи впливати на його діяльність, що підтверджується досвідом взаємодії з ним.

Причини нестачі довіри у країнах з трансформаційною економікою різноманітні. Найбільш фундаментальною з них є проблема так званого «розірваного соціального контракту», яку досліджував Дж. Стігліц і яка полягає у відсутності згоди у суспільстві стосовно характеру й темпів соціально-економічних перетворень. Значне матеріальне розшарування суспільства ставить під загрозу суспільну стабільність та готовність до співпраці, що, у свою чергу, формує несприятливий інвестиційний клімат. Саме ситуація у банківському секторі під час проведення ринкових перетворень була однією з причин втрати довіри, оскільки державні зобов'язання за вкладками домогосподарств, замість їх виконання як

частини соціального контракту, були проігноровані і фактично зникли під впливом гіперінфляції [3].

Як правило, в аспекті стабілізації банківської системи розглядається лише одна сторона відносин довіри – довіра клієнтів, насамперед, населення, до банків, що сприяє залученню ресурсів і може бути охарактеризована як довіра у вузькому сенсі. У той же час виконання банківськими установами своєї базової функції перерозподілу фінансових ресурсів в економіці вимагає і наявності довіри банків до позичальників. Варто згадати, що слово «кредит» походить від латинського *credere*, що означає вірити, довіряти.

Взагалі, будь-яка не одномоментна, а тривала у часі фінансова транзакція вимагає від її учасників взаємної довіри, тобто віри у взаємного роду обіцянки. Клієнт довіряє банку і розміщує у ньому свої кошти, а банк довіряє вкладнику у тому, що він виконає умови договору і не відкличе кошти раніше терміну його закінчення. Банк довіряє позичальнику і сподівається, що він поверне кредит, а позичальник вірить у справедливого і порядного кредитора, який не буде використовувати фінансову необізнаність клієнта для свого збагачення. Стабільне функціонування банківської системи вимагає і високого рівня взаємної довіри контрагентів на міжбанківському ринку. Отже, довіра сторін контракту у банківській сфері реалізується в упевненості або обґрунтованій надії на те, що інвестовані кошти, як мінімум, будуть збережені і повернуті, крім того, забезпечать очікуваний рівень доходу, а сторони у повному обов'язі виконують взяті на себе зобов'язання.

Феномен довіри до банківської системи як ринкового інституту включає і довіру до її вищого органу – центрального банку. Так, Р. Л. Міллер і Д. Д. Ван-Хуз ставлять, насамперед, питання, «як зробити правила грошово-кредитної політики такими, що заслуговують на довіру» [4, с. 727–735]. Вони зазначають, що завоювати високу репутацію центральний банк може, лише суворо виконуючи свої зобов'язання перед суспільством.

Можна, на наш погляд, виділити декілька факторів, які визначають рівень довіри клієнтів – фізичних та юридичних осіб – до банківської системи. Насамперед, це довіра до держави загалом та окремих державних інституцій, яка повинна формувати довіру і до фінансових установ. Реальна ситуація в Україні характеризується тим, що дуже низький рівень довіри до банківської системи (28 % за даними Інституту Геллапа) має місце саме на фоні тотальної недовіри громадян до держави [5].

На рівень довіри суттєвий вплив чинить економічна ситуація у країні вцілому та у банківському секторі, зокрема, а також правдивість і зрозумілість інформації про її сучасний стан та перспективи розвитку. З одного боку, це висуває жорсткі вимоги до засобів масової інформації при коментуванні подій в економічному житті держави, а з іншого – вимагає всезагального підвищення економічної, зокрема, фінансової грамотності населення. Крім того, рівень довіри до банківських установ залежить від наявності системи гарантування вкладів, встановлених державою обсягів компенсацій та наявності реальних коштів для виплат. Суттєву роль у підвищенні довіри до банківської системи має зіграти і вдосконалення нагляду за її діяльністю з боку Національного банку, що повинно зробити банки більш обережними у прийнятті ризиків та надійними з точки зору виконання своїх зобов'язань.

Що стосується окремої банківської установи, то рівень довіри до неї може визначатися місцем банку у різноманітних рейтингах та ренкінгах, зокрема, щодо фінансових результатів його діяльності, відомістю його бренду, інформаційною прозорістю та відкритістю, а також різноманітням, зрозумілістю та доступністю його послуг.

Вважаємо, що сьогодні необхідний комплексний підхід до розгляду проблеми довіри як складного соціально-економічного інституту, оскільки на порядку денному стоїть формування механізму управління довірою до банківської системи на всіх її рівнях. Насамперед, це завдання держави і центрального банку у рамках діяльності з удосконалення інституційної системи регулювання, функціонування і розвитку банківського сектора. Інститут довіри повинен розвиватися за рахунок орієнтації на підвищення фінансової грамотності, розширення використання банківських послуг завдяки їх зрозумілості й доступності, активної роботи банків з роз'яснення клієнтам своїх можливостей. Пропозиція банками своїх послуг на основі інтегрованих маркетингових комунікацій і нових технологій має сприяти підвищенню взаємної лояльності, формувати стандарти та правила чесної фінансової поведінки всіх учасників банківської діяльності.

Глибина сучасної кризи – це наслідок не лише макроекономічних диспропорцій та політичної нестабільності, а і кризи довіри, яка охопила майже усі соціально-економічні відносини по горизонталі та вертикалі. Доцільно згадати думку гуру менеджменту І. Адізеса про те, що успіх обернено пропорційний внутрішній дезінтеграції, тобто відсутності довіри всередині системи. І чим більше сил і часу витрачається на інтеграцію, тим

важче добиватися гарних результатів. Отже, нашій державі і, зокрема, банківській системі, необхідно якнайшвидше навчитися вибудовувати довіру на всіх рівнях для того, щоб бути успішними і краще інтегруватися у світове співтовариство.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рустамов Э. Принципы эволюционной модернизации переходных экономик / Э. Рустамов // Вопросы экономики. – 2009. – № 7. – С. 85–96.
2. Штомпка П. Социология: анализ современного общества / П. Штомпка: Пер. с польск. С. М. Червонной. – М.: Логос, 2005. – 664 с.
3. Стиглиц Дж. Новые мосты через пропасть: Макро и микроэкономические стратегии для России [Электронный ресурс] / Дж. Стиглиц, Д. Эллерман // ЭКААР-РОССИЯ. Информ-бюллетень. – 2000. – Вып. 3. – Режим доступа: <http://www.fastcenter.ru/ecaar/newsletter03.htm>
4. Миллер Р. Л. Современные деньги и банковское дело / Р. Л. Миллер, Д. Д. Ван-Хуз: [пер. с англ.]. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 856 с.
5. Чому рівень довіри до банків в Україні – один із найнижчих у світі? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/24993268.html>